

*КРЕКОТЕНЬ І. М., кандидат економічних наук, доцент
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка
Україна, м. Полтава*

ІННОВАЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО МЕХАНІЗМУ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВПЛИВ

Ключовим питанням, що постало перед Україною у сучасних умовах, стало питання переосмислення, вибору і реалізації шляху свого подальшого соціально-економічного розвитку, виявлення напрямів цього розвитку і механізму його здійснення. Ринкові відносини, що сформувалися та продовжують розвиватися у країні, створюють зовсім інше економічне середовище для функціонування економічної системи: змінилася економічна основа, на базі якої формується результативність економіки; з виникненням ринкового базису перебудувалася поведінка господарюючих суб'єктів; відбувається переорієнтація трудової мотивації за рахунок посилення ринкових стимуляторів; виникли передумови для формування багатокладної економіки.

Реформування економіки створює більше альтернатив і варіантів для становлення оновленого або навіть принципово нового господарського устрою суспільства. За таких умов виникає необхідність наукового обґрунтування та осмислення передумов становлення і розвитку нового господарського механізму. Оскільки основною функцією господарського механізму є поєднання суспільних потреб із можливостями суспільного виробництва, процес трансформації господарського механізму має бути спрямований на створення таких його елементів, які будуть здатні до саморозвитку у своїй постійній адекватності потребам суспільства. Цей процес передбачає формування нового способу організації суспільного виробництва, властивих йому форм та методів, економічних стимулів та правових норм.

Методологічні і методичні питання становлення та розвитку господарського механізму розкриваються в наукових працях Л. І. Абалкіна, В. В. Косенко, А. Чухна, С. В. Мочерного, П. Т. Саблука, В. І. Кириленко та інших. Разом із тим, на нашу думку, не достатньо висвітленими є питання становлення господарського механізму, що відповідає сучасному рівню розвитку

продуктивних сил і виробничих відносин та здатного забезпечити трансформацію індустріального суспільства у суспільство, що базується на знаннях, інформації та новітніх технологіях, провідну роль у якому відіграватиме інноваційна економіка.

Метою нашого дослідження є розкриття методологічних засад інституційного впливу на процес становлення та розвитку господарського механізму в умовах формування ринкових інститутів національної економіки України.

Зміна типу економічної системи є проявом глибинних суперечностей в суспільстві, не є явищем буденним і нормативним та тягне за собою зміну фундаментальних основ побудови господарських відносин у суспільстві, тобто саме того, що прийнято називати терміном «господарський механізм». У межах одного типу економічної системи безперервно відбуваються процеси суспільних трансформацій, які відображаються у видозміні господарського механізму та його розвитку. Господарський механізм – це взаємозв'язана і взаємозумовлена система форм, методів, законодавчих актів, а також державних органів і організацій, покликаних створити умови для ефективного господарювання. Господарський механізм розглядається як сукупність двох взаємопов'язаних систем: економічного механізму, що являє собою механізм дії на практиці об'єктивних економічних законів та інституційний механізм – сукупність органів і організацій, законодавчих і нормативних актів, методів управління і регулювання економіки, використовуваних державою [1].

Спираючись на дослідження представників інституціонального напрямку, доцільно стверджувати, що госпмеханізм являє собою інтегровану систему базисних та похідних інститутів, які структурують господарський процес, виконуючи при цьому такі функції як узгодження інтересів економічних агентів, реалізація відносин власності, виділення та подолання соціально-економічних суперечностей та ін. Тобто, господарський механізм поєднує та узгоджує між собою структурні елементи економічної системи – продуктивні сили і виробничі відносини. Трансформація господарського механізму може надати економічній системі стійкості або ж навпаки розбалансувати її. Результат значною мірою визначається адекватністю між його складовими, а саме економічним механізмом та його інституційною оболонкою (надбудовою).

Зміна інститутів відбувається під впливом трансформації цінностей, що обумовлюють їх існування, чи їх несумісності з іншими цінностями та інститутами суспільства. При цьому,

функціонування економічної складової господарського механізму, що є об'єктивним відображенням економічних законів, підпорядковується принципам ефективності. Для країн із розвиненими ринковими відносинами характерним є процес тривалого еволюційного відбору суспільних інститутів на основі інституційної метаконкуренції, у результаті якої розвиваються ті інститути, що забезпечують найбільш ефективну координацію взаємовідносин між суб'єктами, у відповідності до домінуючого способу економічної координації. Такі країни можуть дозволити собі використання методів прямого та опосередкованого державного регулювання без значної деформації інституціональної структури національної економіки [2].

За неможливості здійснення ендогенної трансформації, має місце невідповідність між інституційною та економічною складовими господарського механізму. Яскравим прикладом такої невідповідності є економічні системи трансформаційних економік, у тому числі України, яка на сьогодні не має впорядкованої і стійкої інституційної структури, адекватної механізму ринкової координації. Більше того, інституційна структура України містить інститути координації різних типів, що конфліктують між собою. Така ситуація зумовлена тим, що значна частина економічних інститутів в Україні сформувалася на основі процесу «імпорту», інша ж частина залишилася у спадок від попереднього господарського механізму.

Імпорт економічних інститутів може привести як до позитивних, так і до негативних змін, залежно від того, настільки запозичений інститут відповідає на даний момент інституціональному середовищу, а також чи є наявними комплементарні інститути, що дозволяють ефективно його імплементувати та реалізувати [3]. Внаслідок цього, одні й ті ж інституційні реформи можуть мати успіх в одній країні та потерпіти фіаско в іншій. Успішність реформ, спрямованих на формування нового господарського устрою, значною мірою визначається наявним інституційним середовищем, формальними та неформальними інституційними правилами й угодами. Тому інститути, що продемонстрували високу ефективність у європейських країнах, де вони були еволюційно сформовані, при їх імпорті до країн із трансформаційною економікою часто не мають таких високих результатів. Крім цього, досить часто відбувається процес витиснення із господарської практики формальних запозичених інститутів неформальними нормами та правилами. Ефективність таких економічних систем внаслідок цього стає навіть

нижчою за централізовано керовані і закономірно потребує державного регулювання.

Тому для трансформаційних процесів становлення інноваційної форми господарського механізму є характерною визначальна роль державної політики у процесі формування інституційної структури, яка може як стимулювати створення ефективної структури, відповідної ринковому механізму, так і підтримувати інститути, які не надають можливості виявитися перевагам конкурентного порядку та інерційно зберігають трансакційні витрати на високому рівні. Становлення і розвиток інноваційної форми господарського механізму вимагає від держави забезпечення стійкості інституційного середовища.

У процесі розвитку суспільства господарський механізм постійно перебуває у трансформації та набуває якісних змін. Рушійною силою таких змін виступають первинні економічні інтереси суспільства. Але нині в умовах виснаження запасів ресурсів їх забезпечення є можливим на основі реалізації інноваційної форми розвитку. Інноваційна форма розвитку ґрунтується на систематичному та всеохоплюючому застосуванні знань, технології та інформації в процесі пошуку та реалізації нових методів використання обмежених ресурсів у виробництві, обміні, розподілі та споживанні з метою задоволення потреб суспільства. Така форма розвитку закономірно потребує інноваційних форм господарювання, яка є організаційною оболонкою господарського механізму. Виникнення та розвиток інноваційних форм господарювання зумовлює трансформацію взаємовідносин між економічними суб'єктами, що приводить до зміни господарського механізму та набуття ним інноваційної форми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Супрун О. М. Господарський механізм у розвитку та регулюванні економіки [Електронний ресурс] / О. М. Супрун. – Режим доступу: <http://pdaa.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2011/01/122.pdf>.
2. Вольчик В. В. Лекции по институциональной экономике [Электронный ресурс.: учебный материал] / В. В. Вольчик. – Международная ассоциация институциональных исследований. – Москва, 1990. – Режим доступа: <http://ie.boom.ru/lectures/lecture1.htm>.
3. Колодий С. Ю. Институциональные подходы к изучению проблем сбалансированности финансовых ресурсов государства / С. Ю. Колодий, С. Ю. Цехла // Журнал экономической теории. – 2011. – № 2. – С. 35–40.